

Sygn. akt III CZ 362/22

POSTANOWIENIE

Dnia 3 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jacek Grela

SSN Maciej Kowalski

w sprawie z powództwa A. P.

przeciwko A. P.1 i A.P.2

o ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 3 listopada 2022 r.,

zażalenia pozwanych

na wyrok Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 2 czerwca 2022 r., sygn. akt II Ca 2507/21,

**oddala zażalenie, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Krakowie wyrokiem z 2 czerwca 2022 r. uchylił wyrok Sądu Rejonowego w Miechowie z 25 sierpnia 2021 r. i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania z uwagi na nierozpoznanie istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.). Przedmiotem postępowania przed sądami *meriti* było powództwo o ustalenie nieważności, ewentualnie bezskuteczności umowy dzierżawy nieruchomości, zawartej przez pozwanych, której współwłaścicielem jest powód (żądanie należy kwalifikować jako zmierzające do ustalenia nieistnienia stosunku

prawnego, który miałby wynikać z tej czynności prawnej, a okoliczności uzasadniające twierdzenia o nieważności lub nieistnieniu czynności prawnej (umowy) – jako jego podstawę faktyczną).

Sąd Okręgowy wskazał, że interesu prawnego w żądaniu ustalenia nie ma ten, kto może poszukiwać ochrony w ramach innych i dalej idących powództw, prowadzących do osiągnięcia ostatecznie oczekiwanego skutku. Poglądy takie nie przesądzają, że powództwo w kształcie nadanym przez powoda, z uwzględnieniem kręgu osób legitymowanych biernie, nie zasługuje na rozpoznanie z uwagi na niewykazanie interesu prawnego (art. 189 k.p.c.). Sąd Okręgowy nie podzielił poglądu Sądu Rejonowego, że nie został wykazany interes prawny w ustaleniu, skoro nieważność czy bezskuteczność zawartej przez pozwanych umowy dzierżawy nieruchomości powód może dowodzić w ramach ochrony windykacyjnej lub negatoryjnej (art. 222 k.c.). W przypadku powództwa windykacyjnego pozwana A.P.1 jako współwłaściciel nieruchomości nie jest legitymowana biernie, a dodatkowo faktycznie nią nie włada. Postulowana przez Sąd pierwszej instancji możliwość przesłankowego badania ważności czy skuteczności umowy dzierżawy w ramach powództwa windykacyjnego, może decydować o niewykazaniu przez powoda interesu prawnego w odrębnym powództwie o ustalenie, w sytuacji, gdy zarówno powód, jak i pozwany są stronami spornej umowy. Taka sytuacja w sprawie nie występuje, bowiem sporna umowa dzierżawy została zawarta wyłącznie między pozwanymi. Błędne przyjęcie niewykazania przez powoda interesu prawnego w ustaleniu i oddalenie powództwa przez Sąd pierwszej instancji bez zbadania materialnoprawnych przesłanek zgłoszonego żądania oznacza nierozpoznanie istoty sprawy. Z tego względu Sąd Okręgowy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

W zażaleniu na wyrok Sądu Okręgowego w Krakowie, wniesionym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c., pozwani zarzucili naruszenie art. 386 § 4 k.p.c., przez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy. Skarżący wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Krakowie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznając przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie na kasatoryjne orzeczenie sądu drugiej instancji, Sąd Najwyższy bada jedynie, czy sąd ten prawidłowo zastosował art. 386 § 2 i 4 k.p.c. Zgodnie z tymi przepisami, sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w przypadku nieważności postępowania (§ 2), nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy zachodzi konieczność przeprowadzenia przez ten sąd postępowania dowodowego w całości (§ 4). Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne służy przeprowadzeniu kontroli, czy orzeczenie zostało prawidłowo oparte na jednej z wymienionych przesłanek, a zatem, czy powołana przez sąd odwoławczy przyczyna uchylenia odpowiada ustawowej podstawie. Przedmiotem badania przy rozpoznaniu zażalenia jest istnienie procesowych podstaw wydania przez sąd drugiej instancji orzeczenia kasatoryjnego, zamiast merytorycznego zakończenia sprawy (zob. postanowienia SN: z 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, i z 14 marca 2019 r., IV CZ 94/18), stąd w zależności od wyniku tej oceny Sąd Najwyższy albo oddała zażalenie, albo uchyla zaskarżony wyrok (zob. postanowienia SN: z 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12; z 6 sierpnia 2014 r., I CZ 48/14 i z 22 lutego 2018 r., I CZ 22/18). Sąd Najwyższy przyjmuje konsekwentnie, że rozstrzygnięcie o uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania następuje w razie stwierdzenia takich wad orzeczenia sądu pierwszej instancji, których sąd drugiej instancji nie może sam usunąć, wydając wyrok reformatoryjny.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że nierozpoznanie istoty sprawy odnosi się do roszczenia będącego podstawą powództwa i zachodzi, gdy sąd pierwszej instancji nie orzekł w ogóle merytorycznie o żądaniach stron, zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania pozwu albo pominął merytoryczne zarzuty pozwanego. Samo pojęcie - rozpoznania istoty sprawy - jest kategorią węższą niż rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy w ogóle, jak również, że nie może być utożsamiane, ani sprowadzane do rozpoznania tylko kwestii formalnoprawnych. Nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi między innymi wówczas, gdy sąd pierwszej instancji pominął całkowicie merytoryczne zarzuty zgłoszone przez stronę bądź nie uwzględnił (nie rozważył) wszystkich zarzutów

dotyczących kwestii faktycznych czy prawnych rzutujących na zasadność roszczenia powoda (zob. postanowienia SN: z 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12; z 27 czerwca 2014 r., V CZ 41/14; z 3 czerwca 2015 r., V CZ 115/14, i z 22 października 2021 r., V CZ 61/21).

Sąd pierwszej instancji - w ocenie Sądu Okręgowego - zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania, przyjmując arbitralnie, że powód nie ma interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie. Celem art. 386 § 4 k.p.c. jest umożliwienie sądowi drugiej instancji uchylecia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, gdy doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, np. wtedy, gdy powództwo zostało oddalone wskutek błędnej oceny co do nieprzysługiwania powodowi interesu prawnego w sprawie o ustalenie (zob. postanowienie SN z 24 listopada 2017 r., III CZ 35/17).

Nie mogą odnieść skutku argumenty zażalenia, w których skarżący w ramach zarzutu naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. próbują wykazać, że wbrew stanowisku Sądu Okręgowego, powód nie ma interesu prawnego w ustaleniu, a ewentualne uzyskanie wyroku ustalającego nieważność lub bezskuteczność umowy dzierżawy nie zapewni mu takiej ochrony, jak roszczenie windykacyjne lub negatoryjne (art. 222 k.c.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalone jest, że przedmiotem oceny tego Sądu w ramach rozpoznawania zażalenia - wniesionego na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. - nie mogą być inne kwestie, w szczególności dotyczące oceny zasadności roszczenia ani merytorycznego badania stanowiska prawnego sądu drugiej instancji. Zażalenie wniesione na tej podstawie nie jest środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy wyroku, niezwiązanym z podstawami kasatoryjnymi. Środek ten jest skierowany przeciwko uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, a więc ocenie może być poddany jedynie ewentualny błąd sądu odwoławczego przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej podstawie kasatoryjnej (zob.m.in.: postanowienia SN: z 12 grudnia 2013 r., V CZ 75/13; z 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013 r., nr 3, poz. 41; z 16 maja 2013 r.,

IV CZ 31/13; z 21 czerwca 2013 r., I CZ 48/13, i z 18 stycznia 2018 r., V CZ 94/17). Przedmiotem oceny Sądu Najwyższego jest trafność uchylenia zaskarżonego wyroku z punktu widzenia wskazanego jako podstawa uchylenia art. 386 § 4 k.p.c.

W sytuacji, w której Sąd pierwszej instancji ograniczył się do oceny czy powód wykazał interes prawny powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.) i w ocenie Sądu drugiej instancji błędnie przyjął, że powód tej przesłanki powództwa o ustalenie nie wykazał, spełniona została przesłanka wydania orzeczenia kasatoryjnego w postaci nierozpoznania istoty sprawy.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. oddalił zażalenie i stosownie do art. 108 § 1 zd. pierwsze w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. pozostawił rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego Sądowi wydającemu orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.

[as]